

עלון שבועי נחלת שבת

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע
מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שבת" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת מקץ תשע"ב

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
או למייל chagitben@neto.net.il וכן בת.ד. 41072 ירושלים.

הנושא: חידושו של ראובן – אמירת הוידוי

פסוקך! אמר לו: "כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני". עייליה לבי כנישתא אחריתי, אמר ליה לינוקא וכו'. יעו"ש המשך הגמרא כיצד כל תינוק ותינוק אומר לו פסוק המלמד שנדחה הוא מן התשובה ואף הקב"ה מזמן לו ילד מגמגם בלשונו אשר במקום להגיד "ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי וגו'", נשמע כאילו אמר "ולאלישע אמר אלהים".

וכתב על כך בשו"ת המהרי"ט (ח"ב או"ח סימן ח') וז"ל: ומה שאמרו ב"אחר" "שובו בנים שובבים חוץ מאחר", מונעים היו לו השמים דרכי התשובה והחליקוהו בדברים לטורדו מן העולם על כמה מרדים שעשה והחטיא את הרבים כדמייתי בירושלמי ותנן: כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ואני שמעתי משמא דגמרא, דבהא טעה אחר שלא היה לו להשגיח בבת קול ששמע "שובו בנים שובבים חוץ מאחר", והיה לו לשים פניו כחלמיש לשוב בתשובה שאם היה שב בתשובה שלימה היו מקבלים אותו. ע"כ.

נמצא, כי התשובה היא רק על ידי סיוע מן השמים, ואלישע נדחה מאותו סיוע ולא היה בידו לעשות תשובה. אולם אם היה מתאמץ מאוד ביתר שאת יותר משאר חוזרים בתשובה, היה עולה בידו לחזור בתשובה.

נמצא, כי עשיית התשובה תלויה בסיוע מן השמים, וללא סיוע מן השמים לא ניתן לעשות תשובה, כמו שקרה לאלישע בן אבויה.

והשבטים, אכן הגיעו להכרה בגודל חטאם והתחרטו על כך, אולם חשבו כי אין בידם לעשות תשובה, כי

בפרשת השבוע כאשר השבטים רואים כי אין הכל הולך כשורה, ואם חשבו שהם יורדים למצרים לוקחים מעט אוכל וחוזרים הביתה, הרי שהכל נשתנה מושל מצרים חושד בהם שהם מרגלים "ויאמר אלהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם". ואף רוצה לאסור את אחיהם, ומחייב אותם להביא את אחיהם הקטן למצרים. השבטים אשר יודעים כי אין מקרה בעולם והכל נעשה בהשגחת פרטית מאת בורא עולם, מבינים, כי דברים אלו באים להם כאות מן השמים לעשות תשובה על מכירת יוסף – "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת. ויען ראובן אתם לאמר, הלוא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש".

ודברי ראובן צריכים ביאור, עתה כאשר השבטים הכירו בחטאם ומתחרטים על מעשיהם, מה הוא זורה מלח על פצעיהם ומוסיף צער על צערם, במקום להשתדל לדבר על לבם ולנחם אותם.

אלא השבטים הבינו והכירו בחטאם והתחרטו על כך אבל נמנעו מעשיית תשובה מחמת מוגבלותו של האדם, כי אין בכוחו וביכולתו לעשות תשובה לבדו ללא סיוע מן השמים.

וכמו שהגמרא במסכת חגיגה (דף טו ע"א וע"ב) מספר לנו בעניינו של אלישע בן אבויה שנשללה ממנו האפשרות לחזור בתשובה: עייליה לבי מדרשא אמר ליה לינוקא: פסוק לי פסוקך! אמר לו: "אין שלום אמר ה' לרשעים". עייליה לבי כנישתא אחריתי, אמר ליה לינוקא: פסוק לי

האדם מוגבל הוא וללא סיוע מן השמים לא יוכל לחזור בתשובה.

אך, לפי זה דברי המדרש (איכ"ר ה, כא) צריכים ביאור, וז"ל: אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע! שלך הוא, "השיבנו". אמר להם שלכם הוא, שנאמר (זכריה א', ג') "שובו אלי ואשובה אליכם נאם ה'". ע"כ.

ולכאורה אם התשובה היא רק על יד סיוע מן השמים, כיצד רוצה בורא עולם שעם ישראל יפתחו ויעשו תשובה, הרי אין בכוחם לעשות תשובה לבדם?

על כך באה תשובתו של ראובן: "ויען ראובן אותם לאמור", שכוונת ראובן בזה היתה לרמוז לאחים שעליהם להתוודות על חטאם בילד, וזה רצונו יתברך מן האדם שיפתח בתשובה על ידי אמירת וידוי בכוונה ובלב שלם.

כי ענין הוידוי הוא פניית תחינה אל בורא עולם שיחזירנו בתשובה שלימה, ולכך הכלילו חז"ל בתפילה את אמירת הוידוי שהוא חלק ממעשה התשובה. למשל ביום הכיפורים מתוודים עשר פעמים וכולן בתוך התפילה – או בתפילת הלחש, או בחזרת הש"ץ. כי הוידוי הוא פניה אל בורא עולם, קבלני חזרה אל חיקך.

וזוהי גם בקשת בורא עולם מכנסת ישראל: "שובו אלי ואשובה עליכם", היינו פנו אלי באמירת וידוי בלב שלם, ואזי "אשובה עליכם" – אערה עליכם רוח של טהרה ותשובה. אולם כנסת ישראל טוענת כנגדו, שגם מעשה קטן זה של אמירת וידוי לבד אין ביכולתה, כי מחמת צער הגלות, אין אנו שמים לבנו למה שאנו מוציאים מפינו. וכמו שכתב החיד"א (מורה באצבע סימן ג' סעי' פ"ו) וז"ל: באמירת וידוי יכנע מאוד ויתחרט ויהיה דעתו לשוב, דאי לאו הכי – הקצף יענה ויתן יד למקטרג לומר: חזו גברא אדם חט"ף אומר וידוי בלי דעת וחרטה וכמדובר אל הדיוט, חס ושלום. ומאנה הנחם נפש יראי ה' על הוידוי שאומרים בנשימה אחת כמדובר למשרתו, חס ושלום או לנו. ע"כ. ועל זאת אנו מתוודים: "על חטא שחטאנו לפניך בידוי פה".

אחר יסוד זה נבוא ונבאר דברי מדרש תמוהים. המדרש (בר"ר פד, יט) על הפסוק (וישב ל"ז, כ"ט): "וישב ראובן אל הבור", שואל המדרש: והיכן היה? ר' אלעזר אומר, בשקו ובתעניתו, כשנפנה הלך והציץ לאותו בור, הדא הוא דכתיב: "וישב ראובן אל הבור". אמר לו הקב"ה: מעולם לא

חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה, חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, ואיזה, זה הושע שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך".

ולכאורה דברי המדרש תמוהין, דהרי קין ואדם הראשון הקדימוהו לראובן ועשו תשובה, כמובא במדרש (בר"ר כב, ג'): "ויצא קין מלפני ה'" (בראשית ד', ט"ז), מהיכן יצא וכו', יצא שמח כו', פגע בו אדם הראשון אמר לו, מה נעשה בדינך? א"ל, עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו ואמר, כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר: "מזמור שיר ליום השבת" (תהילים צ"ב, א'). ע"כ. וא"כ איך קאמר המדרש על ראובן, ואתה פתחת בתשובה תחילה?

אלא באמת קין ואדם הראשון קדמו לראובן בעשיית התשובה, אך קין עשה תשובה בגלל שהקב"ה פנה אליו ואמר לו: "מה עשית, קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה" (בראשית ד', י'). כלומר, הקב"ה שלח רוח של קדושה ממרום אשר על ידה נתעורר לעשות תשובה. כמו כן אדם הראשון עשה תשובה, אך היה זה רק אחר שהקב"ה אמר לו: "איכה וגו', מי הגיד לך כי ערום אתה וגו'" (שם ג', ט"ז-א).

אולם שונה הדבר אצל ראובן, "אתה פתחת בתשובה תחילה" – ראובן חידש כי אמירת וידוי בלב שלם, היא פתיחתה של התשובה, אף ללא עזר משמים, והעושה כן חשוב הוא כאילו הוא עצמו עשה את התשובה לבדו. ואף שעשיית התשובה עצמה נעשתה כבר על ידו יתברך, כי האדם לבדו אין בידו לעשות תשובה, אולם כיון ש"פתח" האדם בעשיית תשובה על ידי אמירת הוידוי, מעלה עליו כאילו הוא לבדו עשה את התשובה.

זהו גם חידושו של הנביא הושע – בן בנו של ראובן, המתנבא ואומר (הושע י"ד, ב'): "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוניך, קחו עמכם דברים, ושובו אל ה', אמרו אליו כל תשא עוון, וקח טוב, ונשלמה פרים שפתינו". "שובה ישראל" והכיצד? "קחו עמכם דברים" – אמירת הוידוי.

נסיים בידיעה חשובה בעניינו של הוידוי, כפי המובא בשער הכוונות (דרוש ברכת השחר) וז"ל: אסור לאדם להתפלל תפילתו בעצבון ואם נעשה כך אין נפשו יכול לקבל האור העליון הנמשך עליו בעת התפילה, אמנם בעת שמתודה הוידוי ומפרט חטאיו, אז טוב להתעצב בלבד, אבל שאר התפילה נמשך לו נזק נפלא גדול על ידי עצבותו. עכ"ל.

העלון נתרם לע"נ הרה"ק רבי חיים ב"ר שלמה ממשרנוביץ זי"ע בעמח"ס באר מים חיים

ניתן להשיג את הספר נחלת שדה על חומש בראשית בטלפון: 050-4145482